

ФІНАНСОВА ТА ВНУТРІШНЯ ЗВІТНІСТЬ ЯК ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Розроблено пропозиції щодо створення форми внутрішньої звітності за операціями зобов'язального характеру для підприємств

Ключові слова: фінансова звітність, внутрішня звітність, управлінська звітність, зобов'язання підприємства

Постановка проблеми. В умовах несприятливого економічного середовища в Україні особливої актуальності набуває проблема забезпечення і підтримання фінансової стабільності та підвищення ефективності функціонування підприємств. Про сприятливий фінансовий стан суб'єктів господарювання в усіх країнах свідчить їхня здатність своєчасно погашати свої зобов'язання.

Зобов'язання як економіко-правова категорія потребує дослідження з огляду на зростаючу динаміку в залученні позикового капіталу підприємствами. На сьогодні, діяльність будь-якого підприємства передбачає залучення позикового капіталу з метою зростання обсягів діяльності та збільшення ефективності діяльності підприємства в цілому. Відповідно, налагоджена система управління зобов'язаннями підприємства, можлива за умов належного облікового-інформаційного забезпечення на підприємстві у вигляді фінансової та внутрішньої звітності.

Можливість залучення позикових коштів підприємством на сьогодні залежить від наявності достовірної фінансової звітності, оскільки кредитор може перевіряти показники фінансової звітності упродовж звітного року, а також при необхідності, може вимагати фінансову звітність за попередні роки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання обліку зобов'язань, а саме їх сутності, оцінки, організації та контролю досліджували у своїх працях такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, Н.І. Голишева, Т.М. Гореславська, З.В. Задорожний, Д.Б. Квитко, О.О. Курбангалеева, Т.Г. Ланцева, Т.Б. Лукіна, Є.В. Мних, Л.М. Нікуліна І.Я. Омецінська, І.В. Орлов, В.Ф. Палій, О.М. Петрук, М.Е. Потапович, М.Л. П'ятов, Я.В. Соколов, Н.М. Ткаченко, М.Г. Чумаченко, В.Г. Швець та ін. При цьому на теоретичному рівні подальших досліджень потребують питання щодо визначення сутності та класифікації

зобов'язань. З практичних питань невирішеними є питання щодо недосконалості інформації про зобов'язання підприємства, яка наводиться у звітності.

Метою дослідження є розробка рекомендацій щодо створення форми внутрішньої звітності за операціями зобов'язального характеру для підприємств, що сприятиме оперативному відображенню даних за станом зобов'язань для ефективного управління.

Викладення основного матеріалу. Розвиток ринку боргових зобов'язань потребує точних даних облікового характеру. Саме тому, підвищення рівня значимості у інформаційному стан наявних та потенційно фінансова звітність, вимагає прозорості даних, що представляє фінансова звітність. Відмітимо, що перед ринком боргових зобов'язань існує необхідність у щомісячному, щоквартальному та річному оновленні даних про фінансовий стан наявних та потенційно майбутніх боржників. Дана умова витікає при необхідності ефективного управління за станом позикових коштів кредиторів, а також потребою у вчасному отриманні сум за основним боргом та відсотків по ній від боржників.

Ефективне оперування даними звітності можливе при дотриманні основних вимог, що ставляться до звітності (рис. 1).

Відповідно до рис. 1., можна зробити висновок, що вимоги до звітності, можуть ґрунтуватися відповідно до потреб макро- та макrorівня економіки. Зокрема, обов'язковість подання, єдина методологія розрахунку показників, гласність, вірогідність – це є вимоги макrorівня, що ставить держава до суб'єктів діяльності. Підкреслимо, що вимоги до звітності на мікрорівні можуть мати значно ширший перелік, оскільки будуть ґрунтуватися на потребах керівництва, що в свою чергу будуть направлені на достовірність, своєчасність подання, економічність та інших вимогах.

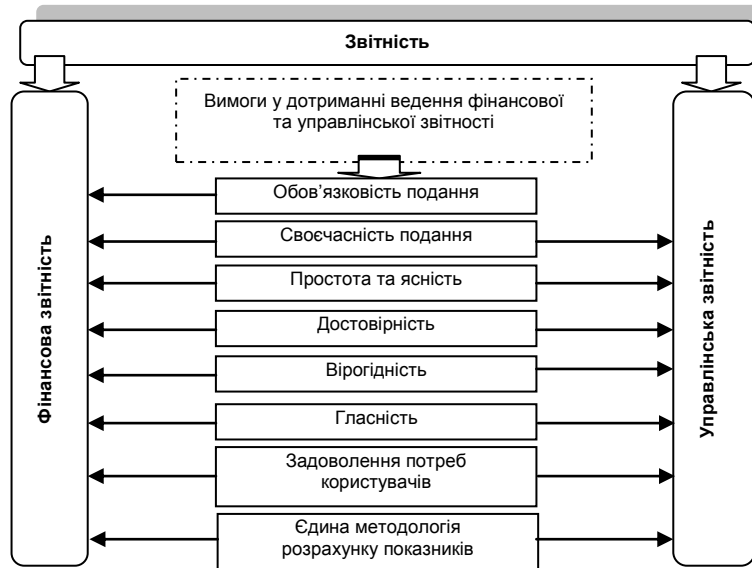

Рис. 1. Вимоги у дотриманні ведення фінансової та управлінської звітності

Джерело: систематизовано та доповнено на основі [2].

Для керівництва підприємств вагомою потребою при залученні боргових зобов'язань є оперування відомостями звітності по показниках заборгованості. Для кожного

суб'єкту існує своя потреба у отриманні відомостей про стан зобов'язань (табл. 1).

Таблиця 1. Інформаційна наповненість звітності щодо зобов'язань підприємства за потребами відповідних суб'єктів

№ з/п	Зацікавлені сторони у отриманні відомостей щодо зобов'язань підприємства	Можлива інформація у звітності щодо зобов'язань підприємства, що цікавить зацікавлені сторони	Код рядка за звітністю
1.	Вище керівництво компанії	Встановлення рівня заборгованості підприємства, можливість оперування даними порівняльного аналізу шляхом співставлення показників звітності за попередні періоди, визначення основних факторів підвищення заборгованості, потреба у встановленні джерел погашення зобов'язань	Форма №1 "Баланс" – р. 440-470, р. 500-610
2.	Персонал підприємства	Потреба у коригуванні та усуненні недоліків роботи в частині фактичних зобов'язань підприємства, оперування даними за рівнем платоспроможності підприємства	Форма №1 "Баланс" – р. 440-470, р. 500-610
3.	Фактичні та майбутні кредитори	Здійснення заходів контрольного характеру, зіставлення відомостей за станом заборгованості боржника, встановлення рівня платоспроможності боржника	Форма №1 "Баланс" розділ I, II, III, IV, V пасиву
4.	Податкові органи	Встановлення правильності розрахунків за податковими зобов'язаннями	Форма №1 "Баланс" р. 460, р.550
5.	Держкомстат	Можливість оперування даними статистичного характеру (визначення рівня залучення позикових коштів підприємствами впродовж року)	Форма №1 "Баланс" – р. 440-470, р. 500-610
6.	Зовнішні користувачі (конкуренти)	Виявлення слабких фінансових сторін підприємства	Форма №1, №3

Виявлення основного змісту інформації щодо стану зобов'язань на підприємстві можливо і шляхом організованої внутрішньої звітності, що надасть більшу оперативність при здійсненні обліково-контрольної роботи підприємства. Інформаційно-облікових потік даних внутрішньої звітності буде направлений на виявлення наступних моментів:

1) виявлення непогашеної заборгованості за попередній період;

2) встановлення показника за довгостроковою заборгованістю підприємства (довгострокові кредити банків; інші довгострокові зобов'язання; відстрочені податкові зобов'язання та інші довгострокові зобов'язання);

3) встановлення показника поточних зобов'язань (короткострокові кредити; поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями; векселі видані; кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги; поточні зобов'язання за розрахунками та інші поточні зобов'язання);

4) розрахунок платоспроможності підприємства;

5) можливість залучення кредитів банків, шляхом виявлення фінансової привабливості підприємства;

6) виявлення потенційно необхідних до повернення позикових коштів;

7) можливість розробки рішень оперативного характеру вищим керівництвом з метою усунення можливих недоліків зобов'язальних відносин підприємства;

8) інші моменти зобов'язальних відносин.

Вищеперераховані аспекти можна визначити як і завдання внутрішньої звітності підприємства за станом зобов'язань. Слід додати, що підвищення рівня оперативності за станом зобов'язань підприємства, відображення основного переліку зобов'язань за місяць, квартал, рік, більш деталізовано розкриває внутрішня управлінська звітність. Наявність потенційно необхідної інформації за станом зобов'язань підприємства за вимогою керівництва або ж адміністрації підприємства може надати саме внутрішня звітність, оскільки фінансова звітність буде направлена на відображення загальних показників фінансового стану та діяльності підприємства.

Розробка внутрішньої звітності на підприємстві можлива за наказом власника чи керівника, а також буде включати в себе основні вимоги, що поставить керівництво, оскільки задоволення потреб та вимог вищого керівництва – це є основна мета ведення внутрішньої звітності.

Дану мету внутрішньої звітності визначає науковець Ф.Ф. Бутинець, який трактує внутрішню бухгалтерську звітність як звітність, що складається бухгалтером-аналітиком та подається на вимогу адміністрації підприємства, менеджерам всіх рівнів управління [1, с. 417]. Відповідно, можна сказати, що основною метою складання внутрішньої звітності є надання ґрунтовно-деталізованої та оперативної інформації управлінського персоналу підприємства, відповідно до його потреб.

Внутрішня звітність за операціями щодо зобов'язань може бути представлена наступним чином (табл. 2):

Таблиця 2. Внутрішня звітність підприємства за операціями із довгостроковими зобов'язаннями

Форма ВЗДЗ № 01

№ рядку ВЗЗ	Зобов'язання підприємства	Кредитор	На термін використання	Дата виникнення заборгованості	Сума, грн.	Нараховані % за 1 рік, грн.	Нараховані % за 2 рік, грн.	Нараховані % за 3 рік, грн.	Кількість днів прострочення платежу	Сума пені, грн.	Дата погашення заборгованості	Загальна сума, грн.
100												
101												
102												
103												
104												
105												
Всього									-		-	

Відмітимо, що форма внутрішньої звітності не є регламентованою. Це пояснюється тим, що потреби та вимоги керівництва різних суб'єктів господарювання є різними. Саме тому, власна розробка внутрішньої звітності надає змогу включити основні вагомні аспекти облікового-інформаційного потоку даних, яких потребує вище керівництво за власними цілями.

Запропонована форма внутрішньої звітності, за операціями підприємства із можливими зобов'язаннями, направлена на підкреслення термінів виникнення та погашення заборгованості, встановлення сум основного боргу та відсотків за кожен рік використання, встановлення сум витрат понесених у зв'язку із простроченням термінів сплати відсотків та сум боргу.

Своєчасне складання та подання даного виду внутрішньої звітності повинно бути вирішено бухгалтерським відділом підприємства. Відповідальність за повноту та своєчасність подання даної звітності керівництву може бути визначено у функціональних обов'язках рядового бухгалтера, який здійснює облік операцій за розрахунками або ж головного бухгалтера підприємства, як головного суб'єкта ведення обліку.

Кожен суб'єкт відносин прагне володіти масштабним потоком даних за діяльністю підприємства. Як приклад, звітність за операціями з фактичних зобов'язань буде потребувати в більшій мірі кредитори, як основні суб'єкти зобов'язальних відносин з підприємством, а також податкові органи з метою встановлення правильності визначення розміру та сплати повної суми боргу до бюджету. Можливість тісної співпраці та підвищення рівня довіри будуть вимагати від підприємства надання такої форми внутрішньої звітності для кредитора, яка б повністю задовольнила його потреби.

Можливість до отримання відомостей про фінансовий стан підприємства, в частині рівня зобов'язань даного підприємства, наводить форма фінансової звітності № 1 "Баланс". Метою даної форми фінансової звітності є надання внутрішнім і зовнішнім користувачам повної, достовірної, а також неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства, в розрізі його активів, зобов'язань та власного капіталу підприємства.

На рис. 2. наведемо систему відомостей, що надає форма №1 "Баланс", на основі якої користувачі оперують даними про рівень зобов'язальних відносин підприємства.

Важливо підкреслити, що відповідно до форми фінансової звітності № 1 "Баланс", користувач може оперувати даними щодо стану заборгованості підприємства, що наводить розділ III "Довгострокові зобов'язання" та розділ IV "Поточні зобов'язання". Дані розділи Балансу створюють основний потік даних оперативного змісту щодо стану зобов'язань шляхом функціонального розподілу відомостей між ланками управління. Прийняття рішення здійснюється на основі обробленої облікової інформації, що наводить Баланс підприємства, шляхом розкриття інформації про стан активів, зобов'язань та власного капіталу за кожним рядком даної звітності.

Слід відмітити, що достовірна фінансова звітність – це основа прийняття позитивного рішення кредиторами при виборі суб'єкта, що потребує позикового капіталу, особливо при потребі довгострокового залучення коштів. Подальше відображення облікових даних у фінансовій звітності боржника буде прослідковуватись кредитором в частині відображення отриманої суми позики та необхідної до повернення суми за кожен рік.

Як було відмічено раніше, кредитор може вимагати розшифрованих даних по обліковому відображенні заборгованості боржника за його наданою позицією. Умови звітування боржника можуть бути визначені в договорі про надання позики. Відповідно, розкриття відомостей за операціями із заборгованості по конкретному кредитору, що її надав, може потребувати складання та подання внутрішньо-управлінської звітності.

Звітування боржника повинне бути оформлене відповідно до вимог та форми, що ставляться перед даним видом звітності, зокрема перед внутрішньо-управлінською звітністю, що повинна надаватися кредитору для впевненості у стабільності діяльності підприємства-боржника, можуть бути висунуті такі вимоги при поданні, а саме:

1) звітність повинна охоплювати весь інформаційний потік даних за операціями зобов'язального характеру, що здійснило підприємство;

2) містити лише інформацію, що є необхідною для прийняття оперативних рішень;

3) відповідної форми та змісту, щоб керівництво компанії мало змогу проаналізувати дані про стан зобов'язальних відносин;

4) обмеженість у розрахунках, внутрішня звітність повинна наводити ґрунтовні дані, без нагромаджуваних таблиць та графіків;

5) подання лише "свіжої" інформації за станом заборгованості підприємства;

6) виділення вагомних пунктів, щодо можливих ситуацій непередбачуваного характеру;

7) зміст та форма внутрішньої звітності повинні бути узгоджені та мати рівноцінну інформацію;

8) ведення внутрішньої звітності повинно бути економічно обґрунтованим, тобто витрати на організацію, складання та подання звітності, повинно охоплювати мінімальні витрати для підприємства.

Слід додати, для управлінців мають значення не тільки зміст інформації, важливим будуть і способи доставки інформації, форми звітності, грамотно складені відомості. Внутрішня звітність повинна забезпечувати швидкий огляд фактичних результатів, їх ґрунтовну оцінку, виявлення відхилень від поставленої мети, визначення існуючих недоліків сьогодні і на майбутнє, вибір оптимальних варіантів управлінських рішень. Добитися позитивних результатів, що містить внутрішня звітність, можливо завдяки спільними зусиллями керівників і бухгалтерів, фахівців-економістів, плановиків і іншого персоналу обох підприємств [1, с. 416].

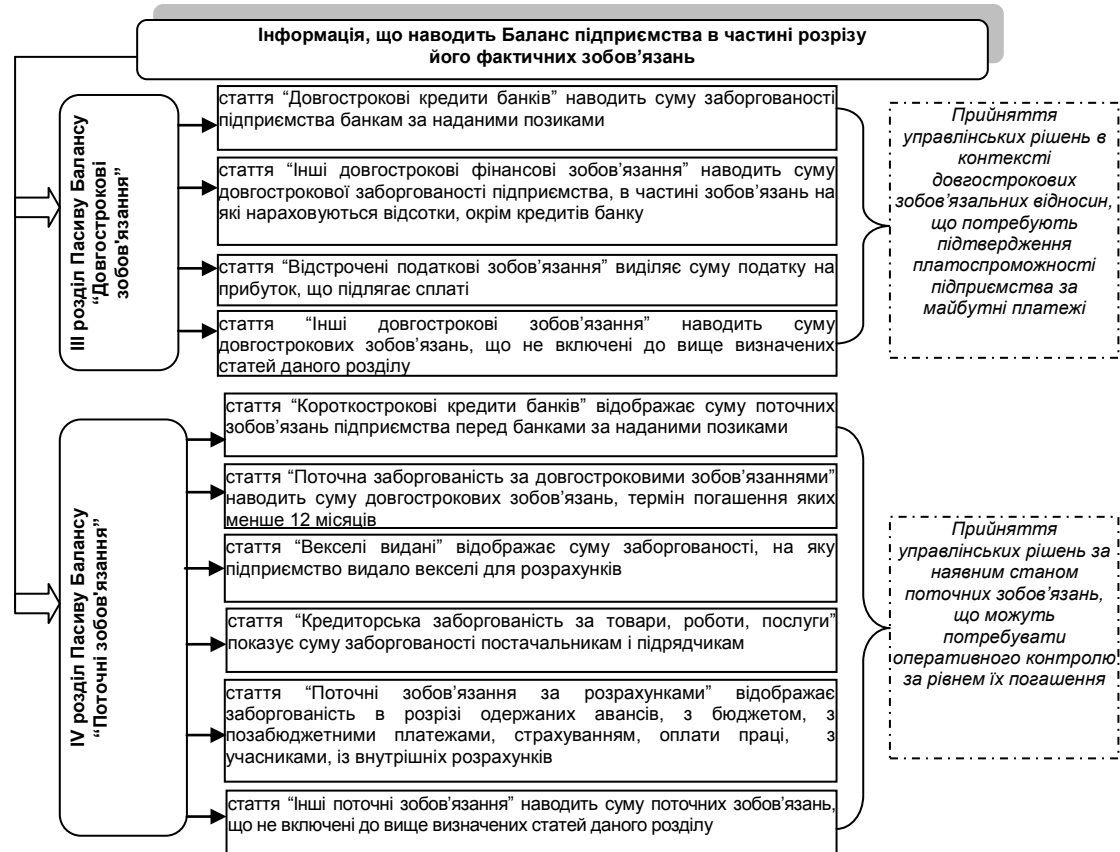

Рис. 2. Інформація, що наводить Баланс підприємства в частині розрізу його фактичних зобов'язань
Джерело: систематизовано на основі [3].

Зазначимо, що спільно направлена діяльність на підвищення оперативного відображення та отримання відомостей – це значна потреба сьогодення. Це випливає з того, що при залученні позикового капіталу, наявна необхідність у чіткому відображенні кожної наступної операції за позикою, однак організація обліку на двох підприємствах може різнитися, саме тому, співставлення відомостей внутрішньої звітності, надасть можливість для кредитора впевнитись у достовірності відображення заборгованості, поступового погашення сум відсотків, а для боржника передбачить чіткий контроль за відображенням зобов'язань, з метою усунення можливої пені за невчасне погашення сум заборгованості.

Необхідність організованої системи внутрішньої звітності на підприємстві буде в цілому орієнтуватися на потреби внутрішніх користувачів, оскільки процес залучення позикового капіталу буде в майбутньому потребувати здійснення негайних заходів управління від вищого керівництва. Виділення основного переліку операцій зобов'язального характеру підкреслить наявну ситуацію за станом зобов'язань підприємства та виявить потребу у здійсненні розрахунків із суб'єктами зобов'язальних відносин.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Проведене дослідження показало необхідність у виділенні основного переліку завдань та вимог, що повинна виконувати як фінансова, так і внутрішня звітність на підприємстві.

Встановлено, що створення типової форми внутрішньої звітності за операціями зобов'язального характеру для підприємств, буде передбачати економічність та оперативність відображення даних за станом зобов'язань. Проте, в умовах ринкової економіки наявним є відсутність типової форми внутрішньої звітності, що в свою чергу дозволяє варіювати підприємствам у розробці власної внутрішньої звітності, в залежності від особливостей діяльності даного підприємства та на вимогу власника.

Зокрема, при розробці державними органами типової форми внутрішньої звітності із операціями зобов'язальних відносин, виникає необхідність звітування по чітко

визначеному переліку відомостей за такою формою. Дана умова, призведе до підвищення рівня значимості виокремлення всіх показників діяльності протягом операційного періоду, а також надасть змогу підвищити рівень контролю за виконанням умов фактичних зобов'язальних відносин підприємств. Тобто, узгодженість змісту та форми внутрішньої звітності надасть змогу використовувати лише раціональні відомості управлінського характеру в контексті залучення, використання та погашення зобов'язань підприємства.

Список використаних літературних джерел:

1. *Бутинець Ф.Ф.* Бухгалтерський управлінський облік: Підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів. / Ф.Ф. Бутинець, Т.В. Давидюк, З.Ф. Канурна, Н.М. Малюга, Л.В. Чижевська. – 3-тє вид., доп. І перероб. – Житомир: ПП "Рута", 2005. – 480 с. 2. П(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" № 87 від 31 березня 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0391-99> 3. П(С)БО 2 "Баланс" № 87 від 31 березня 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0396-99>

СЕМЧУК Інна Василівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємств і корпорацій Вінницького інституту економіки Тернопільського національного економічного університету.

Наукові інтереси:

- проблеми формування консолідованої фінансової звітності об'єднання (групи) підприємств;
- проблеми облікового відображення зобов'язань в процесі господарської діяльності підприємства.

Стаття надійшла до редакції: 27.08.2012 р.